

TASAVVUF TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ

YALKIN TUNCAY

ÖNSÖZ

Tasavvuf, İslam düşüncesinin ve pratiğinin derinliklerinde saklı olan, ruhsal bir yolculuğu temsil eden bir disiplindir. Bu yolculuk, bireyin kendini tanıması, Allah'a yakınlaşması ve hakikati arayışı ile şekillenir. Tasavvufun bu derin ve anlamlı dünyasında kullanılan terimler, bu yolculuğun çeşitli aşamalarını, deneyimlerini ve öğretilerini yansıtır.

"Tasavvuf Terimleri Sözlüğü" adlı bu eser, tasavvufun zengin ve çok katmanlı dilini anlamaya yönelik bir kılavuz olarak hazırlanmıştır. Bu kitabın amacı, tasavvufi literatürde sıkça karşılaşılan terimlerin, kavramların ve deyimlerin anlamlarını açık bir şekilde sunmak ve okuyucuların bu derin manevi yolculuğa daha bilinçli bir şekilde katılmalarını sağlamaktır.

Bu sözlük, sadece akademik çalışmalar yapanlar için değil, aynı zamanda tasavvuf yolunda ilerleyen müridler, tasavvufa ilgi duyan okurlar ve İslam'ın ruhsal boyutunu keşfetmek isteyen herkes için bir başvuru kaynağı olarak tasarlanmıştır. Her bir terim, mümkün olduğunca sade ve anlaşılır bir şekilde açıklanmıştır.

Son olarak, bu kitabın hazırlanmasında bana ilham veren ve destek olan tüm hocalarıma, dostlarıma ve aileme teşekkür etmek istiyorum. Bu eserin, okuyuculara faydalı olması ve tasavvufi bilgiyi daha geniş kitlelere ulaştırması dileklerle..

Sevgi ve saygılarımla,

Yalkın TUNCAY, 2024

TASAVVUF TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ

A

Abdiyyet: Kulluk makamı. Evliyâlığın en yüksek makâmı, derecesi. İyilikleri Allahü teâlâdan bilip

kendinden bilmemek.

Abes: Boş, gereksiz, saçma, hakîkate uymayan şey.

Abdal: Gezgın derviş.

Âbide: İbadet eden, Allah'a kulluk eden kişi. Tasavvufta, abid, sürekli ibadet halinde olan kişiyi ifade eder.

Acz: Kendi acizliğini ve güçsüzlüğünü kabul etme. Tasavvufta acz, kulun kendi yetersizliğini fark ederek Allah'a tam anlamıyla teslim olmasıdır.

Adab: Görgü kuralları, manevi terbiyede uyulması gereken kurallar. Tasavvufta adab, hem günlük yaşamda hem de manevi pratiklerde önemlidir.

Ağyar: Genellikle mâsivâ karşılığı olarak kullanılan bir tasavvuf terimi.

Ahadiyet: Birlik, teklik. Tasavvufta, ahadiyet, Allah'ın birliği ve tekliğini ifade eder.

Ahd-ü Misak: Allahü teâlâ, Âdem aleyhisselâmı yaratınca, kıyâmete kadar bütün zürriyetini (neslini) zerreler hâlinde onun belinden çıkarıp, "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diye buyurduğunda onların; "Evet, sen Rabbimizsin!" diye söz vermeleri.

Ahfa: Çok gizli, âlem-i emrin (madde ve ölçü olmayan ve arşın üstündeki âlemin) beşinci ve son latîfesi (makamı, mertebesi).

Ahlâk: İyi huylar ve karakter. Tasavvufta, ahlak Allah'ın ve Peygamber'in (sav) öğretilerine uygun şekilde yaşamayı ifade eder.

Ahlak-ı Mahmudiyet: Güzel ahlak. Tasavvufta, ahlak-ı mahmudiyet, sufinin güzel ahlakı yaşaması ve diğer insanlarla olan ilişkilerinde sevgi, saygı ve hoşgörü göstermesi anlamına gelir.

Ahiret: Ölümden sonraki sonsuz yaşam. Tasavvufta, ahiret, sufinin dünyadaki hayatın geçici olduğunu ve gerçek hayatın ahirette olduğunu kabul etmesi anlamına gelir.

Ahiret Yurdu: Ahiret hayatı. Tasavvufta, ahiret yurdu, sufinin dünya hayatının geçici olduğunu kabul edip ahiret hayatına hazırlık yapması anlamına gelir.

Ahval: Hâller. Tasavvuf yolunda bulunan kimselerin, kalblerinde meydana gelen değişmeler. Hâl'in çokluk şeklidir.

Akîde: İtikad, îman, dînî inanış.

Akl-ı küllî: Evrensel akıl. Tasavvufta, akl-ı küllî, Allah'ın yarattığı her şeydeki ilahi hikmeti ve aklı ifade eder.

Akl-ı Mead: Ebedî rahata kavuşmak, Cennet'te ebedî kalmak ve Cehennem azâbından kurtulmak için hâlini ıslâh etmeyi, düzeltmeyi düşünen, uzak görüşlü, dünyâya değil, âhirete değer veren akıl.

Amel: İş, ibadet.

Anâsır-ı erbaa: Dört unsur. Tasavvufta, toprak, su, hava ve ateş olarak bilinen dört temel unsuru ifade eder.

Anka: İslâm tasavvuf ve sanatında anka veya sîmurg, halk arasında zümrüdüanka adlarıyla anılan efsanevî kuş.

Arif: Bilge, Allah'ı bilen ve tanıyan kişi. Tasavvufta, arif, manevi bilgeliğe sahip olan kişiyi ifade eder.

Ârif-i billâh: Allah'ı bilen arif. Tasavvufta, Allah'ın sıfatlarını ve zatını derinlemesine bilen sufiye denir.

Asr-ı Saadet: Mutluluk devri. Peygamber efendimizin yaşadığı mübârek, bereketli ve hayırlı devir.

Aşk: Tasavvufta, Allah'a duyulan derin ve yoğun sevgi anlamına gelir. Aşk, sufilerin manevi yolculuğunda itici bir güçtür.

Aşk-ı İlâhî: İlâhi aşk. Tasavvufta, aşk-ı ilâhî, sufinin Allah'a olan derin sevgi ve bağlılığını ifade eder.

Aşk-ı Mabud: Allah'a olan aşk. Tasavvufta, aşk-ı mabud, sufinin Allah'a olan derin sevgi ve bağlılığını ifade eder.

Aşk-ı Vuslat: Tasavvufta, aşk-ı vuslat, sufinin Allah'a kavuşma arzusu ve bu birleşme aşkıyla dolu olması anlamına gelir.

Aşk-ı Yâr: Dost aşkı. Tasavvufta, aşk-ı yâr, sufinin Allah'a olan derin sevgi ve bağlılığını ifade eder.

Aşkullah: Allah aşkı.

Ayân: Belli, açık, meydanda.

Ayan-ı Sabite: Allah'ın ezeli ilminde sabit olan varlıklar. Bu kavram, varlıkların Allah'ın ilminde önceden belirlenmiş olduklarını ifade eder.

Ayine: Ayna.

Ayn: Göz, kaynak. Tasavvufta, "ayn", ilâhi tecellilerin görüldüğü veya manevi bilgilerin kaynağı anlamında kullanılır.

Aynel Yakîn: Gözle görerek kesin bilgiye ulaşma. Tasavvufta, manevi hakikatlerin doğrudan deneyimlenmesi ve görülmesi.

Ayyar: Yolunu kaybetmiş, şaşkın halde olan kişi. Tasavvufta, ayyar, manevi yolculuğunda şaşkınlık yaşayan müridi ifade eder.

Âzat: Kendi benlik ve sıfatlarından fâni olmuş.

Azze Vecelle: Allahü teâlânın ismi söyleyince, iştince ve yazınca "O, Azîz ve Celîldir (yücedir)" mânâsına

söylenilen ve yazılan saygı ifâdesi.

B

Bade: İlâhî aşk, muhabbet ve hakikat.

Bâkî: Ebedi, sonsuz. Tasavvufta, Allah'ın sonsuzluğunu ve ebediliğini ifade eder.

Basiret: İşlerin iç yüzünü görebilme; kalb gözü.

Batın: Gizli, iç anlam. Tasavvufta, zahir (görünen) anlamların ötesindeki derin ve gizli anlamları ifade eder.

Batını: İçsel, gizli. Tasavvufta, görünenin ötesindeki derin manevi anlamları ifade eder. Dâhilî, sır ve hakîkatle ilgili.

Behlül: Tasavvuf literatüründe deliliğiyle meşhur olan bir veli. Behlül, dünya işlerinden el çekmiş bir zühd örneğidir.

Beis: Zarar, ziyan, mahzur.

Beka: Fena halinden sonra gelen ve Allah'la birlikte var olma halidir. Bu, Allah'la sürekli bir manevi birlikteliği ifade eder.

Bekâ-billah: "Allah'ta devamlılık" anlamına gelir. Tasavvufi bir terim olup, kişinin Allah'ın varlığında sonsuza kadar var olduğunu ve O'nunla birlikte devam ettiğini ifade eder. Fena Fi'llah'ın ardından, kişinin Allah'ın varlığında sürekli olarak var olduğunu ve bu nedenle ölümsüzlüğünü kabul etme sürecidir.

Berzah: İki şey arasında engel veya sınır. Tasavvufta, dünya ile ahiret arasındaki geçiş dönemi veya manevi haller arasında bir sınır olarak kabul edilir.

Bâyezidî: Bayezid-i Bistami'ye özgü tasavvuf yolu veya yaklaşımı. Bu yolun takipçileri, onun öğretilerine bağlıdır.

Berzah-ı Kübra: Kabirden kalkıp, mahşer yerinde hesâbın görülüp Cennet veya Cehenneme gidilinceye kadar geçen zaman.

Beyt: Ev, Allah'ın evi olarak kabul edilen Kabe. Tasavvufta, kalp de Allah'ın evi olarak kabul edilir ve beyt terimiyle anılır.

Beytullah: Allah'ın evi, Kabe. Tasavvufta, beytullah, sufinin Allah'a yönelişini ve ibadetini ifade eder.

Bidayet: Tasavvuf yoluna girme, sülûkün ilk merhalesi ve başlangıcı anlamında bir terim.

Bu'd: Hak'tan uzak kalma.

Buğz: Düşmanlık hissi, nefret, kin, içten düşmanlık göstermek.

C

Cedid: Yeni, yenilik. Tasavvufta, manevi yolculukta yeni haller ve mertebeler kazanmaya işaret eder.

Celal: Allah'ın yücelik ve azamet sıfatları. Celal, Allah'ın heybetini ve kudretini ifade eder.

Celle Celalüh: "O yücedir" mânâsına Allahü teâlânın ismi-i şerîfi söylenince, yazılınca ve işitilince, söylenilen ta'zîm (hürmet, saygı) ifâdesi.

Cem: Birlik, toplanma. Tasavvufta, Allah'ın birliğine ulaşma ve O'nunla birleşme hali.

Cemal: Allah'ın güzellik ve lütuf sıfatları. Cemal, Allah'ın rahmetini ve şefkatini ifade eder.

Cemâlî sıfat: Allah Teâlâ'nın lûtf, ihsan ve merhametine delâlet eden vasıfları.

Cemâlullâh: Hak Teâlâ'nın sonsuz güzelliği.

Cem'iyyet: Topluluk. Kalbde hâsıl olan mânevî toparlanma, huzur, Allahü teâlâ ile berâber olma hâli.

Cevher: 1) Mâhiyet, asıl, öz. Varlıkta kalabilmesi için başka bir mahlûka muhtâc olmayan, kendi kendine varlıkta kalabilen. Araz, sıfat demektir. Cevher üzerinde bulunur. Yalnız başına bulunmaz. (Seyyid Şerif) 2) Kıymetli, işlenebilir mâden. Mecâz olarak insanın istidâdı, yetişmeye elverişli olması manasına da kullanılır.

Cünûn: İlahi aşk ile kendinden geçme hali. Tasavvufta, aşırı manevi vecd hali olarak kabul edilir.

Cemâl ve Celâl: Allah'ın güzel ve yüce sıfatlarının birleşimi. Tasavvufta, Allah'ın cemâl ve celâl sıfatları, O'nun bütünlüğünü ve mükemmelliğini ifade eder.

Cerh ve Ta'dil: Övgü ve kınama. Tasavvufta, cerh ve ta'dil, sufi düşünürlerin birbirlerini övmesi veya eleştirmesi anlamına gelir.

Cezbe: Allah'ın lûtfu ile kişinin manevi olarak çekilmesi ve cezbolması hali. Cezbe, sufinin Allah'a yaklaşma arzusuyla dolup taşmasını ifade eder. Allah'ın kulunu kendine çekmesi, kulun Allah'a doğru çekilmesi hali.

Cezbe-i Rabbani: Allah'ın kulunu kendine çekmesi. Tasavvufta, bu hal, kulun Allah'ın lûtfu ile manevi haller yaşamasıdır.

Cilve: İlâhî tecellî.

Ç

Çile: Manevi eğitim ve arınma süreci. Tasavvufta, çile, sufinin kendini Allah'a adamaya yönelik yaptığı zorlu ibadet ve içe dönük çalışmaların dönemi.

D

Dâimî: Sürekli, kesintisiz. Tasavvufta, sürekli Allah'ı anma ve O'nunla birlik olma hali.

Def: Tasavvuf musikisinde kullanılan vurmali çalgı. Def, zikir meclislerinde önemli bir yer tutar.

Delâlet: 1. Alâmet, işaret. 2. Yol gösterme, kılavuzluk etme.

Dem: Nefes, vakit.

Dergah: Tasavvuf ehlinin toplandığı, ibadet ettiği ve eğitildiği yer. Aynı zamanda sufi tekkesi olarak da bilinir.

Dersiâm: Talebeye, medreseliye ve herkese ders vermeye yetkili bulunan kimse.

Derûnî: İçten, gönülden.

Derviş: Tasavvuf yolunda ilerleyen, dünyadan el çekmiş kişi. Dervişler, manevi eğitimlerini şeyhlerinin rehberliğinde sürdürürler.

Destur: İzin ve ruhsat.

Devran: Tasavvuf ehlinin topluca yaptığı zikir ve dönme hareketleri. Devran, sufi cemiyetlerinde coşkuyla Allah'ı anma yöntemlerinden biridir.

E

Ebü'l-Vakt: Tasavvufta kalb makâmından yukarı çıkıp, kalbin sâhibine varan, hallerden kurtulup, halleri verene ulaşan. Bunlara Erbâb-üt-temkîn de denir. Ebü'l-vaktin vakitleri değişmez. Halleri değişmez. Vakıt onlara değil, onlar vakte hâkimdirler. Onlar zamanla değil, zaman onlarla bereketlenmiştir. (İmâm-ı Rabbânî)

Edep: Terbiye, edep. Tasavvufta, edep, sufinin ahlaki değerlere ve manevi prensiplere bağlılığını ifade eder.

Efendi: Manevi lider veya mürşid. Tasavvufta, mürşid efendi olarak anılır.

Ehl-i Beyt: Peygamber Efendimiz'in (sav) ailesi ve yakınları. Tasavvufta, Ehl-i Beyt'e sevgi ve hürmet göstermek önemlidir.

Ehl-i Kalb: Kalp sahipleri. Tasavvufta, ehl-i kalb, sufinin kalp sahibi olanlar, yani Allah'a yönelik derin bir

iman ve sevgiye sahip olanlar anlamına gelir.

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat: Tasavvufun ana akımı olan, Peygamber'in sünnetine ve cemaatin uygulamalarına bağlı olan tasavvufi anlayış.

Emr-i bi'l-mârûf, nehy-i ani'l-münker: İyiliği emretmek, kötülükten sakındırmak.

Enaniyet: Kendini beğenip büyük görme, bencillik. Egoistlik.

Enel-Hak: "Ben Hakk'ım" ifadesi. Hallac-ı Mansur'un kullandığı ve Allah ile bütünleşme anlamında kullanılan tasavvufi bir ifade.

Enfûs: İçsel dünya, insanın içsel halleri. Tasavvufta, insanın kendi nefsini ve manevi hallerini gözlemlemesi.

Erbain: Kırk günlük riyâzet. Maddî bağları azaltıp, mânevî tarafı kuvvetlendirmek ve kalb aynasını parlatmak için, tasavvuf büyükleri tarafından konan usûllerden biri; kırk gün az yemek, az içmek, az konuşmak, çok ibâdet etmek. Buna çile de denir.

Ervah: Ruhlar.

Esfel-i Safilin: En aşağı yer. Zaiflik, yaşlılık, boy bos, akıl ve anlayışın gidip çocuk gibi olmak, amel ve iş yapmaktan kesilip, sevâb kazanacak bir şey yapamaz hâle gelmek, erzel-i ömür. Cehennem'in aşağısı.

Esmâ: İsimler. Tasavvufta, özellikle Allah'ın güzel isimleri (Esmâü'l-Hüsnâ) önem taşır.

Esmâü'l-Hüsnâ: Allah'ın güzel isimleri. Her biri Allah'ın farklı bir sıfatını ifade eden 99 isim.

Esrar: Manevi sırlar ve gizemler. Tasavvuf ehli, esrar ile Allah'ın bilinmeyen ve gizli yönlerini araştırır.

Evliya: Velî kelimesinin çoğuludur. 1. Dostlar. 2. Allahü teâlânın sevgili kulları, nefsin esâretinden kurtulup, sözleri, işleri ve hareketleri İslâmiyet'e uygun olanlar, devamlı Allahü teâlâyı hatırlayıp, ananlar.

Evtad: Allahü teâlâ tarafından dünyânın nizâmıyla vazîfelendirilen dört büyük zât. Herkes tarafından bilinmedikleri için bunlara Ricâlü'l-Gayb da denir.

Ezeli: Öncesi, başlangıcı olmayan.

Ezkar: Zikirler.

F

Fakir: Tasavvufta dünyaya dair maddi varlıklardan yoksun olmayı ve Allah'a tam anlamıyla muhtaç olmayı ifade eder. Fakirlik, manevi bir mertebe olarak kabul edilir.

Fani: 1. Yok olucu, geçici, devamlı olmayan. 2. Tasavvufta Allahü teâlâdan başkasını unutan, bunların

sevgisinden kurtulan kimse.

Fârik: Fark eden, ayıran.

Farîza: 1. Şer'î açıdan yapılmasında mecbûriyet bulunan şey, farz olan şey. 2. Mutlaka yapılması îcâb eden şey.

Farz-ı ayn: Mükellef olan herkes tarafından mutlaka yerine getirilmesi îcâb eden farz.

Farz-ı kifâye: Bir veya yeterli sayıda kişi tarafından yerine getirilmesi ile başkaları üzerinden kalkan farz. (Meselâ, cenâze namazı.)

Fazl u kerem: İyilik, fazîlet, lûtuf, cömertlik.

Fena: Yok olma, Allah'ta yok olma hali. Tasavvufta, kişinin kendi varlığını ve benliğini terk ederek Allah'ta yok olması durumu.

Fenâ fillah: "Allah'ta yok olma" hali. Kişinin benliğinden sıyrılarak, tamamen Allah'ın iradesine teslim olması durumu.

Fena: Nefsin ve benliğin yok olması, Allah'ta yok olma halidir. Bu, tasavvuf yolunda bir mertebedir ve kulun Allah'a tam teslimiyetini ifade eder.

Fenâ fi'l-ihvan: Kardeşlerde yok olma. Sufinin, manevi kardeşleriyle bir olma hali.

Fenâ fi'r-Rasûl: Peygamber'de yok olma. Sufinin, Peygamber'in manevi yolunu takip ederek onunla bütünleşmesi.

Fenâ fi's-şeyh: Şeyhte yok olma hali. Sufi, manevi terbiyecisi olan şeyhine tam anlamıyla bağlanarak onun vasıtasıyla Allah'a yönelir.

Fenâ fi'r-Rasûl: Peygamberde yok olma hali. Sufi, Peygamber'in izinden giderek onun manevi yolunu takip eder ve onunla bütünleşir.

Fena-Fişşeyh: Şeyh'te yok olma. Tasavvufta, fena-fişşeyh, sufinin manevi rehberi olan şeyhte yok olması ve sadece Allah'ın varlığını hissetmesi anlamına gelir.

Ferâgat: 1. Hakkından isteyerek vazgeçme. 2. Dâvâdan vazgeçme. 3. Affetme.

Fesahat: Belagat, güzel ve etkili konuşma yeteneği. Tasavvufta, fesahat, sufinin güzel ve etkili bir şekilde konuşma yeteneği ve ifade kabiliyeti anlamına gelir.

Fetih: Manevi açılım ve ilahi lûtuf. Tasavvufta kişinin manevi kapılarının açılması ve Allah'ın lütfuna erişmesi.

Feyz: İlham, manevi enerji. Tasavvufta, feyz, Allah'ın rahmeti ve lütfuyla sufiye ilettiği manevi enerji ve ilhamı ifade eder.

Firâset: Mânen kavrama, anlama, sezme kâbiliyeti.

Fuad: İlâhî tecellileri seyretme mahalli.

Fütüvvet: Cesaret, yiğitlik. Tasavvufta, fütüvvet, sufinin Allah'ın yolunda cesur ve kararlı olma hali olarak kabul edilir. Tarikat üyelerinin ahlaki erdemlere ve toplumsal sorumluluklara bağlılığını ifade eden bir kavram.

Fütüvvetname: Fütüvvet öğretilerinin yazılı olduğu eser. Tasavvufta, fütüvvetname, sufi prensipleri ve ahlaki öğretileri içeren yazılı metinlerdir.

Füyuzat: İlahi feyzler, manevi bereketler. Tasavvufta, Allah'ın kuluna bahsettiği manevi nimetler ve ilhamlar.

G

Gaflet: Nefsin arzularına uyarak, Allahü teâlâyı, emir ve yasaklarını unutma hâli.

Gâib: Bulunmayan, hazır olmayan, kayıp, görünmeyen.

Garibname: Türk tasavvuf edebiyatının Âşık Paşa (ö. 733/1332) tarafından Anadolu'da kaleme alınan en eski ve en geniş tesirli didaktik eseri.

Gavs: Yardım eden, sufi liderlerden biri. Tasavvufta, Gavs, manevi rehberlik eden büyük bir mürşid olarak kabul edilir. Bir tarikatın en yüksek mürşidi. Bir tarikatın en yüksek manevi lideri ve rehberi.

Gavs-ı Sani: İkinci gavs. Tasavvufta, gavs-ı sani, tarikat liderlerinin ikinci derecede manevi lideridir.

Gayb: Görünmeyen, bilinmeyen. Tasavvufta, Allah'ın sırlı bilgilerini ve geleceği ifade eder.

Gayn: Zaman zaman kalbi örten mânevî perde.

Gizli zikir: Kalben yapılan, dil ile ifade edilmeyen zikir. Tasavvufta, içten ve kalpten Allah'ı anma pratiği.

H

Hakikat: Gerçeklik. Tasavvufta, hakikat, Allah'ın varlığı ve birliği gibi temel gerçekleri ifade eder.

Hakikat-ı içtimaîye: Toplumsal gerçeklik veya toplumsal hakikat. Sosyal bilimlerde kullanılan bir terimdir ve toplumun gerçekliği veya sosyal yapının doğası hakkında konuşur.

Hakikat-ı İlâhiye: İlahi gerçeklik veya ilahi hakikat. Tasavvufi bir terim olup, Allah'ın gerçek doğasını veya ilahi hakikatleri ifade eder.

Hakikat-ı İrfaniye: İrfan veya gnostisizm gerçeği. İslam felsefesinde ve tasavvufunda kullanılan bir

terimdir ve manevi gerçeği veya yüce bilgiyi ifade eder.

Hakikat-ı Muhammediye: Peygamber Muhammed'in gerçekliği veya hakikati. Tasavvufi bir kavram olup, peygamberin manevi gerçekliğini veya Allah'ın özel olarak O'na verdiği ilahi bilgiyi ifade eder.

Hakikat-ı Ruhaniye: Manevi gerçeklik veya ruhsal gerçeklik. Tasavvufi literatürde, ruhun veya manevi boyutun gerçek doğasını ifade eder.

Hakikat-ı Zatiye: Varoluşun gerçekliği veya varoluşun özü. Tasavvufi bir kavram olup, varlığın temel gerçekliğini ifade eder.

Hakikat Gönül Kapısı: İçsel gerçeklik anlayışı. Tasavvufta, hakikat gönül kapısı, sufinin iç dünyasındaki gerçekliği kavraması ve manevi gerçeklerle bağlantı kurması anlamına gelir.

Hakk: Allah'ın isimlerinden biridir ve "gerçek" anlamına gelir. Tasavvuf terminolojisinde, Allah'ın mutlak gerçekliği ve varlığına işaret eder.

Hakk-el-Yakîn: Bir şeyin hakîkatine kavuşma, mâhiyetine erişme, bulma, tatma. Allahü teâlânın beğendiği ahlâk ile ahlâklanıp, kalb gözünün açılması ve mânevî perdelerin kaldırılması neticesinde elde edilen kesin ilim, bilgi.

Hakk Teâlâ: En Yüce Hakikat. Tasavvufta, Hakk Teâlâ, Allah'ın en yüce ve mutlak gerçekliğini ifade eder.

Hâl: Müridin manevi hallerini ifade eder. Hâller, Allah'ın lütfu ile gelen geçici manevi tecrübelerdir ve müridin ruhsal durumunu yansıtır.

Halife: Mürşidin yetkisini ve tarikatı temsil etme görevini devralabilecek yetkili kişi.

Halka: Bir tarikatın mürşidi veya önde gelen bir üyesi tarafından yapılan manevi sohbet veya öğreti dersi. Halkalar, tarikat üyelerinin manevi bilgi ve rehberlikten faydalanmalarını sağlar.

Halvet: İnzivaya çekilmek ve yalnız kalmak suretiyle yapılan ibadet ve tefekkür sürecidir. Bu, kişinin Allah'la olan bağını güçlendirmek için yapılan bir yöneliş uygulamasıdır.

Hâlvetî: İnzivaya çekilen, yalnızlıkta Allah ile baş başa kalan kişi. Tasavvufta, halvet, manevi arınma ve Allah'a yaklaşma pratiğidir.

Hakîm: Bilge, hikmet sahibi. Tasavvufta, manevi bilgeliği ve hikmeti ifade eder.

Hamd: En üstün şekilde senâ, övgü.

Hanekah: Sufilerin toplandığı ve eğitim gördüğü mekan. Tasavvufta, tekkeler ve dergahlar olarak bilinir.

Haremeyn: Hürmete ve saygıya lâyık iki belde. Mekke-i mükerre ve Medîne-i münevverenin ikisine verilen ad.

Haşyet: Hürmetle karışık korku.

Hâtem: Mühür. Tasavvufta, hâtem, manevi bir yetkinlik veya son nokta anlamında kullanılır.

Hatır: Kalbe gelip bir müddet kalan düşünce. (Havâtır)

Havass: Seçilmişler. İlimde ve tasavvuf yolunda yüksek dereceye ulaşmış olan zâtlar.

Havf ve Reca: Allahü teâlâdan korkmak (havf) ve rahmetini ümid etmek (recâ).

Hayal: Hayal, tasavvufi metinlerde kullanılan sembollerin veya metaforların anlamı üzerine yapılan yorumları ifade eder.

Hayret: Allah'ın yüceliği karşısında hayranlık ve şaşkınlık hali. Tasavvufta, hayret, kulun Allah'ın büyüklüğü karşısında yaşadığı manevi bir haldir.

Hazret: Allah'ın varlığının ve kudretinin her an her yerde hazır ve nazır olduğunu ifade eder.

Heba: Allah'ın, içinde âlemin sûretlerini döktüğü şekilsiz madde.

Heva: Nefsin arzu ve istekleri.

Hıfz: Allah'ın, velî kullarını günahıta ısrar etmekten koruması.

Hicâb: Perde. Tasavvufta, Allah ile kul arasındaki engelleri ifade eder.

Hikmet: Bilgelik ve derin anlam. Allah'ın emir ve yasaklarının arkasındaki derin anlam ve mana.

Himmet: Manevi gayret ve çaba. Sufiler, Allah'a ulaşmak için himmetle çalışırlar.

Hitap: Allah'ın insanı muhatap alan sözü.

Hizmet: Bir şeyhe veya tekke'deki dervişlere yardım etme.

Hubb: Sevgi, muhabbet. Tasavvufta Allah'a duyulan derin ve samimi sevgi.

Huşû: 1. Allah Teâlâ'ya karşı korku ve sevgi ile boyun eğme; bu duygu ile meydana gelen hâl. 2. Alçak gönüllülük, tevâzu.

Huzur: Allah'ın varlığını hissetme ve O'nun huzurunda olduğunu bilme hali. Tasavvuf yolcusunun sürekli Allah'ın huzurunda olduğunu hissetmesi önemlidir.

Hû: Allah'ı temsil eden bir zamirdir ve tasavvufî zikirlerde sıkça kullanılır. "Hû" zikirleri, Allah'ın varlığını ve birliğini anmak için yapılır.

Hüsnü Zan: İnsanlara karşı iyi niyet beslemek ve olumlu düşünmek. Sufiler, başkalarına karşı hüsnü zan besleyerek manevi olgunluklarını artırır.

İrz: Manevi temizlik ve iffeti koruma. Tasavvufta, ırz, manevi değerlerin ve iffetli yaşamın korunmasını ifade eder.

İstılam: İlâhî tecellinin etkisiyle sâlikin kendinden geçmesi.

İstına: Allah'ın bir kulu özel dost edinmesi.

İ

İbn-ül Arabî: İslam düşüncüsü ve mistik şair. Muhyiddin İbn Arabî, tasavvufun önemli isimlerinden biridir ve birçok eseriyle tanınır.

İbn-ül Vakt: Kalbi halden hâle değişen velî. Tasavvuf yolunda ilerlerken halleri değişen, her zaman başka türlü olan, bâzan şuurlu, bâzan şuursuz (kendilerinden geçen, kendilerini unutan) kimseler. Bunlara erbâb-ı kulûb da denir.

İbtidâ: Tasavvuf yolculuğunun başlangıcı. Sufinin manevi yola ilk adımını atması.

İçsel seyr: Kalben ve ruhen yapılan manevi yolculuk. Sufiler, içsel seyr ile Allah'a yakınlaşır.

İdlâl: Dalâlete düşürme, doğru yoldan çıkarma, azdırma.

İfnâ: Yok etme, tüketme, bitirme. İdrak: Anlayış, kavrama. Tasavvufta, idrak, manevi hakikatleri ve ilahi bilgileri anlamak için kullanılır.

İğvâ: Azdırma, yoldan çıkarma, ayartma.

İhâta: 1. Bir şeyi kuşatma, çevirme, kavrama. 2. Zihnen, aklen, bilgiyle kavrama; tam ve mükemmel bir şekilde anlama.

İhlas: Samimiyet ve içtenlik anlamına gelir. İhlas, Allah'a yapılan ibadet ve dualarda samimi ve riyasız olmayı ifade eder.

İhsan: Allah'ı görüyormuşçasına ibadet etmek ve her an O'nun huzurunda olduğunu bilerek yaşamaktır. Bu, yüksek bir manevi bilinç seviyesini ifade eder.

İhsan Makamı: Mükâfat makamı. Tasavvufta, ihsan makamı, sufinin Allah'ın huzurunda bulunduğu, O'na yakın hissettiği ve O'na karşı samimi bir şekilde ibadet ettiği yüksek bir mertebedir.

İhyâ: 1. Yeniden hayat kazandırma, canlandırma, uyandırma, diriltme, güçlendirme, tâzeleme, onarma, şenlendirme, îmar. 2. Bir geceyi ibadetle geçirme.

İkâme: 1. Yerine koyma. 2. Oturtma. 3. Ayağa kaldırma. 4. Namazı hakkıyla kılma.

İkbal: Allah'a yönelme ve O'na doğru ilerleme hali.

İkrar: Kabul etme, onaylama. Tasavvufta, sufinin Allah'ın varlığını ve birliğini kabul etmesi ve O'na bağlılık yemini etmesi anlamına gelir.

İlâhi: Allah'a ait, ilahi. Tasavvufta, ilahiler, Allah'a övgüler içeren şiirlerdir.

İlahi Aşk: Allah'a duyulan derin sevgi ve bağlılık. Tasavvufta, ilahi aşk, sufinin Allah'a olan yoğun sevgi ve bağlılığını ifade eder.

İlâhî Şevk: Allah'a karşı duyulan derin istek ve coşku. Tasavvufta, ilâhî şevk, sufinin Allah'a olan derin arzusunu ifade eder.

İlham: Allah'tan gelen manevi bilgi ve işaretler. Tasavvufta, ilham, Allah'ın lütfu ile gelen manevi bilgiler olarak kabul edilir.

İlhamat: İlhamlar veya manevi mesajlar. Bir müridin manevi olarak aldığı veya hissettiği ilahi rehberlik veya ilhamlar.

İlhamî Marifet: İlham yoluyla elde edilen bilgi. Tasavvufta, ilhamî marifet, sufinin içsel ilham ve sezgilerle Allah'ı anlama ve tanıma sürecini ifade eder.

İlm-i Ledün: Allah'tan doğrudan gelen manevi bilgi. Tasavvufta, sufinin Allah'tan aldığı ilham ve hikmet bilgisi.

İltibas: Manevi karışıklık ve tereddüt hali. Sufinin manevi yolculuk sırasında karşılaştığı zorluklar ve karışıklıklar.

İlticâ: 1. Sığınma. 2. Güvenme, dayanma. 3. Duâ ve yakarış.

İltifat: Allah'ın kuluna yönelmesi, O'nun ilgisini çekmesi.

İltimas: Manevi talep ve istek. Sufiler, Allah'tan iltimas dileyerek manevi hallerde ilerlemeyi arzu ederler.

İmân-ı kâmil: Olgun iman. Tasavvufta, tam ve kusursuz iman hali.

İnâbe: Tevbe etmek, Allah'a dönüş yapmak. Tasavvufta, inâbe, kişinin günahlarından pişmanlık duyarak Allah'a yönelmesi.

İnam: Allah'ın nimet ve lütufları. Sufiler, Allah'ın nimetlerini ve lütuflarını sürekli hatırlayarak şükrederler.

İnâyet: Allah'ın yardımı ve lütfu. Sufiler, Allah'ın inayeti sayesinde manevi hallerde ilerlerler.

İntisab: Bir tarikata veya şeyhe bağlanma. Tasavvufta, müridin bir şeyhe veya tarikata manevi olarak bağlanması durumu.

İnziva: Bir köşeye çekilmek. Haramlardan ve günâhlardan korunmak, nefsini terbiye etmek ve sâdece Allahü teâlâyı anmak ve âhireti düşünmek için bir yerde yalnız kalma.

İrade: 1. Allahü teâlânın sübûtî sıfatlarından. Allahü teâlânın dilemesi. 2. İstemek, seçmek, dilemek tercih

etmek. 3.Tasavvuf yoluna yeni girenlerin başlangıç halleri. Allahü teâlânın rızâsına kavuşmaya azmedenler, karar verenler için ilk konak.

İrâde-i Cüz'iyye: Allahü teâlânın, bir işi yapmak ve yapmamak husûsunda insanlara ihsân ettiği dileme ve seçme kuvveti.

İrfan: "Bilgelik" veya "manevi bilgi" anlamına gelir. Tasavvufi bir terim olup, kişinin Allah'a ve manevi gerçekliğe derin içgörü kazanması sürecini ifade eder. Bilme, anlama. Mârifet. Kalble bilip tanıma. Allahü teâlânın ihsânı olan mânevî, vehbî ilim. Buna ma'rifet de denir.

İrfanî: Bilge ve hikmet sahibi. Sufilerin manevi bilgi ve hikmetle dolu olmaları.

İrsal: Ruhani güçlerin veya ilhamın aktarılması. Bir mürşidin müridlerine manevi rehberlik veya ilham verme süreci.

İrşad: Manevi rehberlik. Tasavvufta, mürşidin müride doğru yolu gösterme ve onu manevi olarak eğitme görevi.

İsâr: Başkalarını kendine tercih etme, fedakârlık yapma. Tasavvufta, isâr, Allah rızası için başkalarının iyiliğini kendi nefesine tercih etmeyi ifade eder.

İslah: Düzeltme, ıslah etme. Tasavvufta, islah, sufinin manevi olarak kendini düzeltme ve olgunlaştırma sürecidir.

İslah-ı Nefs: Nefsi ıslah etme, nefis terbiyesi. Tasavvufta, İslah-ı nefis, sufinin nefislerini kontrol altına alma ve olgunlaştırma sürecidir.

İslahat-ı Ruhaniye: Ruhani iyileştirme. Tasavvufta, İslahat-ı ruhaniye, sufinin manevi olarak kendini düzeltme ve olgunlaştırma sürecidir.

İsm-i Azam: Allah'ın en yüce ismi. Tasavvufta, ism-i azam, özel bir manevi güce sahip olan Allah'ın ismi olarak kabul edilir.

İstidat: Manevi yetenek ve kabiliyet. Allah'ın lütfu ile kişiye verilen manevi güç ve kapasite. Bir şeyin alınmasına, elde edilmesine ve kazanılmasına olan yatkınlık, doğuştan gelen kâbiliyet, kavrayış, anlayış.

İstidlâl: Delil ile bilme. Tasavvufta, Allah'ın varlığını ve birliğini delillerle anlama ve idrak etme süreci.

İstidrac: Kâfir ve fâsıklarda görülen hârikulâde, olağanüstü haller.

İstiğfar: Mağfiret (bağışlanmak) istemek. Allahü teâlâdan kusurlarının ve günâhlarının affedilmesini bağışlanmasını dilemek. Tövbe etmek.

İstiğna: Allah'tan başkasına ihtiyaç duymama. Sufiler, Allah'a tam anlamıyla güvenerek O'ndan başkasına ihtiyaç duymazlar.

İstiğrak: Allah'ın aşkı ve tecellisi ile kendinden geçme hali. Bu, sufinin manevi yoğunlukla Allah'a yönelme

halidir.

İstihare: Hayır istemek. 1. Bir işin hakkında hayırlı olup olmadığını anlamak için abdest alıp iki rek'at namaz kıldıktan sonra bu husustaki duâyı okuyarak o işle ilgili rüyâ görmek üzere hiç konuşmadan uykuya yatmak. 2. Her gün evden çıkmadan iki rek'at namaz kılıp Allahü teâlâdan o günün ve işinin din ve dünyâsı için hayırlı olmasını istemek.

İstikamet: Doğru yol, Allah'ın rızasına uygun yaşama. Tasavvufta, istikamet, doğru yolda sebat etme ve Allah'ın emirlerine uyma hali.

İstimdad: Yardım isteme, yardıma çağırma.

İşrak: "Gün ışığı" anlamına gelir. Tasavvufi bir terim olarak, Allah'ın varlığının veya gerçekliğinin içinde açığa çıkan aydınlık ve bilgiyi ifade eder.

İtaat: Söz dinleme, boyun eğme, emre göre hareket etme. Sözünden çıkmama.

İtikad: Peygamber efendimizin (sallallahü aleyhi ve sellem), Allahü teâlâ tarafından, bildirdikleri şeylerin hepsine inanma veya inanılacak şeyler.

İtimad: Güven, dayanma. Tasavvufta, itimad, sufinin Allah'a tam anlamıyla güvenmesi ve O'na dayanması hali.

İtminan: Kalbin huzur ve sükun bulması. Tasavvufta, itminan, Allah'a olan güven ve teslimiyetin bir sonucu olarak kalpte duyulan huzur.

İttiba: Tâbi olma, bağlanma, uyma.

İttika: Allahü teâlâdan korkma, haramlardan, günâhlardan sakınma.

İzhar: Allah'ın isim ve sıfatlarının tecelli etmesi. Tasavvufta, izhar, Allah'ın varlığının ve kudretinin kainatta görünmesi.

K

Kabe: İslam'ın kutsal mekanı. Tasavvufta, Kabe, hem fiziksel hem de manevi olarak Allah'ın evi kabul edilir.

Kabz ve Bast: Tasavvuf yolunda ilerleyenlerde görülen sıkıntı ve ferahlık. Kabz (sıkıntı, daralma) ve bast (ferahlık ve genişlik) insanı uçuran iki kanat gibidir. Kabz hâli gelince üzölmeyiniz. Bast sâhibi olunca da sevinmeyiniz. (İmâm-ı Rabbânî)

Kader: Allah'ın takdiri ve belirlemesi. Tasavvufta, kader, Allah'ın her şeyi önceden belirlemiş olduğu inancını ifade eder.

Kadir: Güçlü, kudretli. Tasavvufta, Allah'ın her şeye gücü yeten sıfatını ifade eder.

Kalb-i münîb: Allâh'a yönelen kalp.

Kalb-i selim: Temiz kalp. Tasavvufta, kötü duygulardan arınmış ve Allah'a tam anlamıyla yönelmiş kalbi ifade eder.

Kâmil insan: Olgun insan. Tasavvufta, manevi yolculuğunu tamamlamış, Allah'a yakınlık kazanmış kişi.

Kaside: Tasavvuf edebiyatında önemli bir yer tutan şiir türü. Genellikle Allah'a veya Peygamber'e övgüler içerir.

Kâşif: Manevi gerçekleri keşfeden kişi. Sufiler, kâşif olarak Allah'ın sırlarını ve hikmetlerini ararlar.

Kavs: Manevi yay. Tasavvufta, sufinin Allah'a olan yakınlığını ve uzaklığını ifade eden bir terim.

Kemal: Mükemmellik, olgunluk. Tasavvufta, sufiye olgunlaşma ve olgunlaşma sürecindeki mükemmellik durumu.

Kemalat: "Mükemmellik" veya "olgunluk" anlamına gelir. Tasavvuf yoluyla kişinin manevi olgunluğa ve Allah'a yakınlığa ulaşma sürecini ifade eder.

Kemale Ermek: Mükemmelliğe ulaşma. Tasavvufta, kemale ermek, sufinin manevi yolculuğunda en yüksek mertebede olgunlaşması anlamına gelir.

Kenz-i Mahfi: Gizli hazineler. Tasavvufta, kenz-i mahfi, sufinin içsel zenginlikleri ve manevi hazineyi ifade eder.

Kerahat: 1. İğrenme, nefret etme, tikslenme. 2. Bir işi zorla mecbûriyet yüzünden yapma. 3. Dinî bakımdan haram sayılmamış olmakla beraber, harama yakın sayılan fiil veya şey.

Kerâmet: Sufilere Allah tarafından verilen olağanüstü haller ve mucizeler. Kerâmet, Allah'ın lütfu ile ortaya çıkar.

Kesb: 1. İnsandaki seçme hareketi, istek, ihtiyâr. İsteğin uygulama safhasına sokularak ortaya konulması. 2. Kazanmak, kazanç.

Keşf: Manevi sırları ve hakikatleri açığa çıkarma hali. Tasavvufta, sufiye Allah tarafından açılan manevi bilgiler.

Kırk Günlük Çile: Sufilerin nefis terbiyesi ve manevi arınma için kırk gün süreyle inzivaya çekilmesi. Bu süreçte sufiler, zikir, ibadet ve tefekkürle meşgul olurlar.

Kıyam: Ayakta durma. Namazda ve zikirde Allah'ın huzurunda durmayı ifade eder.

Kuddûs: Çok mukaddes, her türlü eksiklikten münezze olan Allah. Tasavvufta, Allah'ın bu sıfatı, O'nun yüceliğini ve kusursuzluğunu ifade eder.

Kudretullah: Allah'ın gücü. Tasavvufta, kudretullah, sufinin Allah'ın sonsuz gücünü anlama ve takdir etme hali olarak kabul edilir.

Kurb: Yakınlık, Allah'a yakın olma. Tasavvufta, kurb, sufinin Allah'a manevi olarak yakın olma hali olarak kabul edilir.

Kurban: Allah'a yaklaşma amacıyla yapılan fedakarlık. Tasavvufta, kurban, sufinin maddi veya manevi olarak Allah'a yaklaşma niyetiyle yaptığı fedakarlıkları ifade eder.

Kurban-ı Nefs: Nefsi feda etme. Tasavvufta, kurban-ı nefis, sufinin nefsinin arzularını ve dünyevi isteklerini Allah'a feda etmesi anlamına gelir.

Kurbîyet: Yakınlık, Allah'a yakın olma. Tasavvufta, kurbîyet, sufinin Allah'a manevi olarak yakın olma hali olarak kabul edilir.

Kurra: Kuran okuyucuları. Tasavvufta, kurra, sufi topluluklarda Kuran'ı güzel bir şekilde okuyan ve yorumlayan kişilerdir.

Kutb: Kutup, manevi liderlik makamı. Tasavvufta, kutb, sufi topluluğun manevi lideri ve rehberidir. Tasavvufta, kutublar, manevi otorite ve ilahi lütuf kaynakları olarak kabul edilir.

Kusûf: Manevi perde. Tasavvufta, kusûf, Allah'ın varlığını hissetmede engel teşkil eden manevi perdeleri ifade eder.

Küllî: 1. Bütünle ilgili, bütüne âit, umûmî, hepsi, tamamı. 2. Çok miktarda.

L

Lâhût: İnsanın ilâhî ve mânevî yönü.

Lâhûtî: Ulûhiyet âlemiyle ilgili, ulûhiyete âit, ilâhî, Rabbânî.

Latîf: 1. Hoş, yumuşak, nârin. 2. Cismânî olmayan, rûhânî.

Latife: İnsandaki ilâhî cevher.

Ledünnî: 1. Allah bilgisine ve sırlarına âit. 2. Allah katından bildirilen.

Letaif: Manevi latifeler, insanın manevi merkezleri. Tasavvufta, bu latifeler üzerinden manevi çalışmalar yapılır.

Levami: Sâlikte gönül aydınlanması.

Lüb: Dinî ve tasavvufî hal ve makamların bir mertebesi.

Lütuf: Allah'ın merhameti ve ihsanı. Sufiler, Allah'ın lütfu ile manevi hallerde ilerlerler.

M

Mahkeme-i kübrâ: Büyük mahkeme, ölümden sonra çıkılacak ilâhî mahkeme.

Mahviyet: 1. Beşerî ve dünyevî noksanlıklardan kurtulma hâli. 2. Tevâzu.

Mağfiret: Bağışlama, affetme. Tasavvufta, mağfiret, Allah'ın kulun günahlarını bağışlaması ve affetmesi anlamına gelir.

Mahk: Mahv kavramının daha ileri şekli.

Mahv: Yok olma, silinme. Tasavvufta, kişinin kendi varlığını tamamen yok sayarak Allah'a tam anlamıyla teslim olması hali.

Makam: Tasavvufi bir terim olup, manevi yükselişin veya olgunluğun bir aşamasını ifade eder. Tasavvufi öğretide, müşidlerin veya müritlerin kişisel gelişimlerini anlamak için kullanılır.

Makamat: Manevi makamlar ve dereceler. Sufilerin manevi yolculuklarında ulaştıkları çeşitli mertebeler.

Makâmât-ı İsmâiliyye: İsmailiyye tarikatının mertebeleri. Tasavvufta, makâmât-ı İsmâiliyye, İsmailiyye tarikatının manevi mertebeleri ve yükseliş basamaklarını ifade eder.

Makâmât-ı Mevleviyye: Mevleviyye tarikatının mertebeleri. Tasavvufta, makâmât-ı Mevleviyye, Mevleviyye tarikatının manevi mertebeleri ve yükseliş basamaklarını ifade eder.

Makâmât-ı Nakşibendiyye: Nakşibendiyye tarikatının mertebeleri. Tasavvufta, makâmât-ı Nakşibendiyye, Nakşibendiyye tarikatının manevi mertebeleri ve yükseliş basamaklarını ifade eder.

Makâmât-ı Kadiriyye: Kadiriyye tarikatının mertebeleri. Tasavvufta, makâmât-ı Kadiriyye, Kadiriyye tarikatının manevi mertebeleri ve yükseliş basamaklarını ifade eder.

Makam-ı Mahmud: Peygamber Efendimiz'in (sav) makamı. Peygamber Efendimiz'in (sav) en yüce derecesi olan Makam-ı Mahmud, tasavvufta önemli bir yer tutar.

Makam-ı Saadet: Mutluluk makamı. Tasavvufta, makam-ı saadet, sufinin manevi yolculuğunda ulaştığı en yüksek mutluluk ve huzur mertebesidir.

Mâkes: Akis yeri, bir şeyin yansıdığı yer.

Maksud: Hedef, amaç. Tasavvufta, maksud, sufinin manevi yolculuğunda ulaşmayı hedeflediği sonuç veya durumu ifade eder.

Mâlâyânî: Mânâsız, faydasız, boş söz.

Mâlik: 1. Sahip, efendi. 2. Tasarruf eden, elinde bulunduran.

Mâlikiyet: Mâlik olma, sahip bulunma, tasarruf ve temellük hakkı.

Mana: Anlam ve mana. Tasavvufta zahiri (görünür) olanın ötesinde, batını (gizli) anlamların keşfi önemlidir.

Marifet: Allah'ı ve O'nun sıfatlarını derinlemesine bilmek ve anlamak anlamına gelir. Ma'rifet, ilimden daha derin bir manevi bilgi seviyesini ifade eder.

Marifetullah: Allah'ı tanıma ve bilme. Tasavvufta, Allah'ın zatını ve sıfatlarını derinlemesine bilme hali.

Mâruf: Allah tarafından bilinen ve kabul edilen manevi hal. Sufiler, mâruf olarak Allah'ın rızasını kazanmaya çalışırlar.

Mâsivâ: 1. Allah'tan gayrı bütün varlıklar. 2. Dünya ile ilgili olan şeyler.

Mâsîyet: 1. İsyan. 2. Kötülük. 3. Günah şeyler.

Maşuk: Sevgili. Tasavvufta, maşuk, sufiye Allah'a olan derin sevgi ve bağlılıkla ifade edilen sevgilidir.

Mazhar: İlahi tecellilerin ortaya çıktığı yer. Tasavvufta, Allah'ın isim ve sıfatlarının tecelli ettiği varlık.

Mazhar-ı İlahi: Allah'ın tecellilerinin ortaya çıktığı varlık. Tasavvufta, Allah'ın isim ve sıfatlarının tecelli ettiği kişilere veya yerlere verilen ad.

Mazmun: Gizli ve derin anlam. Tasavvufî metinlerdeki derin manevi anlamlar.

Mecaz: Mecazi anlam. Tasavvufta, görünenin ötesinde derin ve sembolik anlamları ifade eder.

Meclis: Tasavvuf ehlinin toplandığı ve zikir yaptığı yer. Meclislerde sufi sohbetleri ve manevi dersler yapılır.

Mektubat: Tasavvuf ehlinin yazdığı mektuplar. Bu mektuplar, manevi öğütler ve hikmetler içerir.

Melamet: III. (IX.) yüzyılda Horasan bölgesinde ortaya çıkıp daha sonra bütün İslâm dünyasında yaygınlık kazanan tasavvuf anlayışı.

Melamiyye: Melâmet anlayışını benimseyenlerin oluşturduğu tasavvuf akımı ve tarikat.

Melekût: 1. Saltanat, hükümdarlık, padişahlık. 2. Melekler ve ruhlar âlemi. 3. Melekler ve ruhlar, semâvî şeyler.

Menekşe Suyu: Manevi içecek. Tasavvufta, menekşe suyu, sufinin manevi içeceği olarak kabul edilir ve içilmesiyle içsel dünyanın canlanması ve temizlenmesi amaçlanır.

Menkıbe: Bir kişinin hayatından veya olaylarından alınmış ders verici hikaye veya anekdot. Tasavvufî öğretileri anlatan menkıbeler, öğrenme ve ilham alma amacıyla kullanılır.

Menzil: İstasyon, durak. Tasavvufta, menzil, sufinin manevi yolculuğunda ulaştığı veya geçtiği önemli durakları veya mertebeleri ifade eder.

Mertebe: Tasavvufta manevi seviyeler ve dereceler. Her mertebe, sufinin Allah'a yaklaşma yolunda kat ettiği bir aşamayı temsil eder.

Meşk: Tasavvuf eğitiminde kullanılan bir yöntem. Meşk, müridin şeyhinden birebir ders alarak manevi bilgileri öğrenmesi sürecidir.

Meşk-i Cem: Toplu olarak müzik pratiği veya sema ritüeli uygulaması. Tarikatlarda grup halinde gerçekleştirilen müzik çalışması veya sema ritüellerinin icrası.

Meşrep: 1. Bir kimsenin yaratılıştan gelen mizâcî, tabiat, huy. 2. Âdet. 3. Gidiş, hareket, tavır, tutum.

Meşrû: 1. Şerâte uygun, dînin müsaade ettiği şey. 2. Hukuka, kanuna uygun.

Mevacid: Kalbe gelen zevkler, vecdler (mânevî coşkunluk halleri)

Mevcudat: Var olan şeyler, mahlûklar, yaratıklar.

Meydan-ı Tarik: Tarikat sahası. Tasavvufta, meydan-ı tarik, sufinin manevi eğitim ve disiplin sürecinde ilerlediği tarikat sahasını ifade eder.

Mezhep: İslam hukukunda bir doktrin veya inanç sistemi. Tasavvufta, farklı tasavvufi mezhepler, sufi yolculuğunun farklı yönlerini ve vurgularını temsil eder.

Muhabbet: Sevgi, aşk. Tasavvufta, Allah'a olan derin sevgi ve bağlılık hali.

Muhabbetullah: Allah sevgisi.

Muhadara: Sâlikin kalbinin Hakk'ın huzurunda bulunması.

Mukâbele: Tasavvuf topluluklarında karşılıklı zikir veya dua okuma pratiği.

Mukadder: Allah tarafından ezelde takdir olunmuş kazâ, kader, alinyazısı.

Mukaddesat: Mukaddes şeyler; kudsî, mübârek varlıklar.

Murakabe: Kendi iç dünyasını gözlemleme ve manevi ilerleme için yapılan bir tür meditasyon veya ruhani gözlem. Manevi gözetim, tefekkür. Tasavvufta, sufinin Allah'ı sürekli olarak tefekkür etmesi ve O'nun gözetiminde olduğunun bilincinde olması.

Musafaha: Tokalaşma. Tasavvufta, sufilerin birbirleriyle tokalaşarak manevi kardeşliklerini pekiştirmesi.

Mushaf: Kuran-ı Kerim'in yazılı hali. Tasavvufta, mushaf, ilahi kelamın somut hali olarak büyük bir öneme sahiptir.

Mutasavvıf: Tasavvuf yolunda ilerleyen kişi. Mutasavvıflar, manevi eğitim ve terbiye ile Allah'a yakınlaşmaya çalışırlar.

Mübarek: Kutsal, bereketli. Tasavvufta, mübarek, Allah'ın bereketlendirdiği, kutsadığı şeyleri ifade eder.

Mücadele: Manevi mücadele. Tasavvufta, mücadele, nefisle yapılan içsel mücadele ve manevi arınma süreci.

Mücerred: Bekâr yaşamayı tercih eden sâlik.

Mükâşefe: Manevi keşif ve açılım. Sufinin, Allah'ın lütfu ile manevi sırları ve gerçekleri keşfetmesi.

Mükaşefe-i İlahiye: Allah'ın manevi sırlarını ve gerçeklerini keşfetme hali. Sufinin Allah'ın lütfu ile manevi gerçeklere ulaşması.

Münâcat: Allah'a yakarış, dua etme. Sufiler, münâcatları ile Allah'a yakınlaşmaya çalışırlar.

Münezzeh: 1. Bir şeye ihtiyacı bulunmayan, muhtaç olmayan. 2. Arınmış, temiz, berî, sâlim.

Münzevî: Herkesten uzaklaşıp inzivâya çekilmiş bulunan.

Mürakebe: Sürekli Allah'ın huzurunda olduğunu bilme ve bu bilinçle yaşama hali. Bu, kişinin manevi farkındalığını ve bilinç düzeyini artırır.

Mürekkap: Mürekkep, tasavvuf metinlerinde kullanılan sembollerin veya metaforların anlamı üzerine yapılan yorumları ifade eder.

Mürîd: Bir şeyhe bağlanan ve ondan manevi eğitim alan kişidir. Müridler, şeyhlerinin rehberliğinde manevi yolculuklarını sürdürürler.

Mürşîd: Manevi rehber. Tasavvufta, mürşîd, sufinin manevi yolculuğunda kendisine rehberlik eden kişidir.

Mürşîd-i Hakk: Hakiki mürşîd. Tasavvufta, mürşîd-i hakk, sufinin manevi rehberi ve öğretmenidir. Hakk, Arapça'da "hakikat" anlamına gelir.

Mürşîd-i İkrâm: İkrâm sahibi mürşîd. Tasavvufta, mürşîd-i ikram, sufinin manevi rehberi ve lütuf sahibidir.

Mürşîd-i Kâmil: Manevi olarak olgunlaşmış ve mükemmelliğe ulaşmış olan rehber. Mürşîd-i kâmil, müridlere en yüksek seviyede rehberlik eder.

Mürşîd-i Râşîd: Doğru yolda olan mürşîd. Tasavvufta, mürşîd-i râşîd, sufinin doğru yolu gösteren rehberidir.

Mürşîd-i Sâni: İkinci dereceden mürşîd. Tasavvufta, mürşîd-i sâni, sufinin manevi rehberi ve öğretmeni olarak ikinci derecedeki liderdir.

Mürşîd-i Zaman: Zamanın rehberi. Tasavvufta, mürşîd-i zaman, sufinin manevi yolculuğunda o dönemde rehberlik yapan kişiyi ifade eder.

Müşâhede: Allah'ın varlığını ve birliğini gözlemleme hali. Müşâhede, sufinin Allah'ın tecellilerini görme ve hissetme hali olarak kabul edilir.

Müşâhede-i Rûhâniyye: Ruhani gözlemler ve manevi deneyimler. Sufiler, manevi dünyada Allah'ın tecellilerini müşâhede ederler.

Müttakî: 1. Sakınan, çekinen. 2. Allah'tan korktuğu ve O'nu sevdiği için günahlardan uzak duran.

N

Nakşibendiyye: İslam tarikatlarından biri olan Nakşibendiyye tarikatı. Bu tarikat, manevi rehberlik ve gelişimde sıkı bir disiplin ve süluk yolunu benimser.

Nasût: İnsanın beşerî ve cismanî yönü.

Nâsûti: İnsanî, beşerî. Tasavvuf yolcusunun dünyadaki insanî halleri.

Naz: Allah'a karşı sevgi ve muhabbetle yönelme hali. Tasavvufta, Allah'ın kulunu sevmesi ve ona yakınlık göstermesi.

Nazar: İlahi bakış ve dikkat. Tasavvufta Allah'ın kuluna yönelttiği özel ilgi ve rahmet. Tasavvufta, şeyhin müride veya Allah'ın kuluna yönelttiği manevi ilgi ve dikkat.

Nazar-ı İlahi: Allah'ın özel ilgisi ve lütfu. Sufinin Allah'ın nazarı altında olduğunu bilmesi ve bu bilinçle yaşaması.

Nefes-i Azîm: Büyük nefes. Tasavvufta, nefes-i azîm, sufinin manevi olarak büyük bir nefes alması ve Allah'ın varlığını hissetmesi anlamına gelir.

Nefes-i Rahman: Rahman'ın nefesi. Tasavvufta, nefes-i Rahman, sufinin manevi olarak Rahman'ın nefesini hissetmesi ve yaşaması anlamına gelir.

Nefes-i Vahdet: Birlik nefesi. Tasavvufta, nefes-i vahdet, sufinin manevi olarak birlik ve beraberlik hissini yaşaması anlamına gelir.

Nefis: İnsanın alt benliği, bencil arzuları ve kötü eğilimleridir. Nefsin terbiyesi, tasavvufta önemli bir yer tutar.

Nefiy: Kulun fiillerinin Hakk'ın fiillerinde fâni olması.

Nefy ve İsbat: "Lâ ilâhe illallah" mübârek sözünü diyerek yapılan zikir (Lâ ilâhe) yâni Allahü teâlâdan başka ilâh yoktur, nefy; (illallah) yâni Allahü teâlâ vardır demek de isbât ifâdeleriyle belirtilmiştir.

Nefsi Emmare: İnsanı kötülüğe yönelten, en alt seviye nefis mertebesidir. Nefsi emmarenin terbiyesi, tasavvufta başlangıç noktasıdır.

Nefs-i Levvâme: Kendi kendini kınayan nefis. Bu mertebede kişi, yaptığı hataların farkına varır ve pişmanlık duyar.

Nefs-i Mülhime: İlham alan nefis. Bu mertebede kişi, Allah'tan ilham alarak doğruyu ve yanlışı ayırt edebilir hale gelir.

Nefsi Mutmainne: Huzur bulmuş, sakin ve Allah'a tam anlamıyla teslim olmuş nefis mertebesidir. Tasavvuf yolculuğunun ileri bir aşamasını temsil eder.

Nefs-i Râziye: Allah'ın takdirine razı olan nefis. Bu mertebede kişi, Allah'ın her türlü hükmüne gönülden razı olur.

Nefs-i Mardiyye: Allah'ın razı olduğu nefis. Bu mertebede kişi, Allah tarafından beğenilir ve O'nun rızasını kazanır.

Nefs-i Kâmile: Olgun ve mükemmel nefis. Bu mertebede kişi, manevi olgunluğa ulaşmış ve Allah'a tam anlamıyla teslim olmuştur.

Nefsi Müzehhir: Ortaya çıkan nefis. Tasavvufta, nefsi müzehhir, sufinin nefsinin dışı vurulan ve görülen yönüdür.

Nefsi Terbiye: Nefsin kontrol altına alınması ve manevi olarak olgunlaştırılması süreci. Tasavvufta, nefsi terbiye, sufinin içsel mücadeleleri ve manevi arınma pratiğidir.

Nihayet: Sülûkün sonu.

Niyaz: Yalvarma, dua etme. Tasavvufta, niyaz, Allah'a yönelik samimi dua etme ve O'ndan yardım dileme durumu.

Niyet: İçtenlikle yapılan niyet, amac. Tasavvufta, niyetin samimi olması ve ibadetlerin Allah'a yönelik yapılması önemlidir.

Nokta-i Cevvale: Dâimî hareket hâlindeki nokta. Dâire şeklinde hızlı dönen bir nokta.

Nûr: Işık, nur. Tasavvufta, Allah'ın manevi ışığı ve aydınlığı olarak kabul edilir.

P

Pîr: Farsça, ihtiyar, yaşlı kimse. Tasavvuf önderlerine ve tarikat kurucularına da pîr denir.

Post: Şeyhlik makamı.

R

Rabita: Müridin, şeyh ile manevi bağ kurması ve onun vasıtasıyla Allah'a yakınlaşma çabasıdır. Rabita, manevi bir bağlantı ve rehberlik aracıdır.

Rabıtat-i Mevt: Ölümle olan manevi bağlantı ve ölümü sürekli hatırlama. Tasavvuf yolcusunun, dünya hayatının geçiciliğini ve ahiret hayatının önemini unutmaması.

Rabita-i Şerif: Şeyh ile manevi bağlantı kurma pratiği. Mürid, şeyhini düşünerek onun vasıtasıyla Allah'a yakınlaşmayı hedefler.

Rabb: Terbiye eden, yetiştiren anlamına gelir. Allah'ın kullarını koruyan ve terbiye eden sıfatıdır.

Rağbet ve Rehbet: Arzu ve kaygı.

Rahle-i tedris: Bir muallimin veya mürebbînin terbiyesinden geçme. Eğitim, terbiye ve düşünce bakımından feyz ve bereketine nâil olma.

Rahmet: Merhamet, şefkat. Tasavvufta, rahmet, Allah'ın insanlara olan merhamet ve şefkatine işaret eder.

Rahmet Esintisi: Allah'ın rahmetinin hissedildiği an. Tasavvufta, rahmet esintisi, sufinin Allah'ın rahmetini ve lütfunu hissettiği manevi anları ifade eder.

Râm olmak: İtaat etmek, boyun eğmek, bütün varlığıyla bağlanmak, kendini başkasının emrine bırakmak.

Ravza: Cennet bahçelerinden biri, cennetliklerin yeri. Tasavvufta, ravza, cennetliklerin ikamet ettiği cennet bahçeleri olarak kabul edilir.

Ravza-i Mutahhara: Temiz bahçe veya cennet bahçesi. Tarikatlar içinde ravza-i mutahhara, manevi huzur ve saadetin simgesi olarak kabul edilen kutsal bir alan anlamına gelir.

Reca: Kulun Allah'ın rahmetine güvenerek ümit içinde olması.

Rehber: Manevi yol gösterici, mürşid. Rehber, müridlerine doğru yolu gösteren manevi liderdir.

Rıza: Allah'ın takdirine tam anlamıyla razı olma hali. Rıza, tasavvufta önemli bir erdemdir.

Rızık: Allah'ın kullarına verdiği nimetler ve geçimlik. Tasavvufta, rızık sadece maddi değil manevi anlamda da önemli olduğu kabul edilir.

Riya: Gösteriş veya göz boyama. Tasavvufi terimlerde riya, manevi amellerin Allah'ın hoşnutluğu için değil, başkalarının takdirini kazanmak veya kendi çıkarlarını gözetmek amacıyla yapılması anlamına gelir.

Riyazet: Nefsi terbiye etmek için yapılan zorluklara katlanma ve nefsi kontrol altına alma çabalarıdır. Oruç, az yeme, az uyuma gibi pratiklerle gerçekleştirilir.

Ruhaniyet: Maneviyat, ruhani durum. Sufiler, ruhaniyetleri ile manevi yolculuklarını sürdürürler.

Ruh-u Revan: Canı canlandıran ruh. Tasavvufta, ruh-u revan, sufinin manevi hayatını canlandıran ve ilerleten ruh gücünü ifade eder.

Rüya: Manevi rüyalar. Tasavvufta, rüyalar, Allah'tan gelen işaretler ve manevi rehberlik olarak kabul edilir.

Rü'yet: Allah'ı görme. Tasavvufta, Allah'ın tecellilerini müşahade etme hali olarak kabul edilir.

S

Sadakat: Doğruluk, sadık olma hali. Tasavvufta, sadakat, Allah'a ve manevi yola bağlılık ve dürüstlük anlamında kullanılır.

Sadat-ı Kiram: Kerim soyundan gelenler. Tasavvufta, sadat-ı kiram, kerim soyundan gelen ve manevi liderlik yapma yetkisine sahip olan kişilerdir.

Sâdık: Dürüst, doğru kişi. Sufiler, sâdık olarak Allah'a ve manevi yola bağlı kalmayı önemserler.

Sadır-i Zahir: Açıkça görünen veya belirgin olan. Tarikatlar içinde sadır-i zahir, dışsal veya açık bir şekilde ifade edilen manevi gerçeklikler veya öğretiler anlamına gelir.

Sâfi: Temiz, arınmış. Tasavvuf yolunda sâfi olmak, manevi olarak arınmış ve temizlenmiş olmayı ifade eder.

Safvet: Temizlik, arınmışlık. Tasavvufta, safvet, kalbin ve ruhun kötü duygulardan arınmış olmasıdır.

Sahabe: Peygamber Efendimiz'in (sav) arkadaşları. Tasavvufta, sahabe, Allah'a olan imanlarında derinlikleriyle bilinirler.

Sahv: Sekr halinden sonra gelen uyanıklık ve bilinç hali. Tasavvuf yolcusunun yeniden dünyaya dönmesi ve bilinçli bir şekilde manevi hayatını sürdürmesidir.

Saki: Su veren, içecek ikram eden kişi. Tasavvufta, saki, manevi bilgiler sunan ve Allah'ın aşkını içiren mürşidi simgeler.

Sâlik: Tasavvuf yolunda ilerleyen kişi. Sâlik, manevi yolculuğunda çeşitli makamları ve halleri geçerek Allah'a yakınlaşmayı amaçlar.

Sekîne: Allah'ın verdiği iç huzur ve dinginlik hali. Bu, Allah'ın lütfu ile kalpte hissedilen manevi sükunettir.

Sekr: Manevi sarhoşluk hali. Bu, Allah'ın aşkı ve varlığı karşısında kişinin kendinden geçmesi halidir.

Sema: 1.Sûfinin zâhirî ve bâtînî şeyleri işitmesi 2.Tasavvuf musikisi eşliğinde yapılan manevi dans ve zikir. Sema, Mevlevi geleneğinde önemli bir yer tutar.

Sevda: Tutku, aşk. Tasavvufta, sevda, sufinin Allah'a olan derin aşkını ifade eder.

Seyr: Manevi yolculuk. Tasavvufta, seyr, sufinin Allah'a doğru yaptığı manevi ilerlemeyi ifade eder.

Seyr-i Afaki: Kainat ve dış dünyada yapılan manevi yolculuk ve Allah'ın kudretini tefekkür etme sürecidir.

Seyr-i Enfûsi: Kişinin kendi iç dünyasında yaptığı manevi yolculuk ve kendini keşfetme sürecidir.

Seyr-i İlahi: Allah'a doğru yapılan manevi yolculuk. Sufiler, bu yolculukta çeşitli makamları aşarlar.

Seyr u Sülûk: Manevi ilerleme ve Allah'a doğru yapılan ruhsal yolculuk sürecidir. Müridin, çeşitli manevi eğitimler ve pratiklerle Allah'a ulaşma çabasıdır. Bu süreçte mürid, nefis terbiyesi ve zikir gibi uygulamalarla manevi mertebeler kat eder.

Sırr: Manevi sır veya gizem. Tasavvuf yolcusunun Allah ile arasındaki derin ve gizli ilişki.

Sırr-ı İlâhi: Allah'ın gizli ve bilinmeyen yönleri. Tasavvufta, sufinin Allah'ın sırlarını keşfetme çabası.

Silsile: Tarikatın kurucusundan günümüze kadar gelen manevi liderlerin sıralandığı soy veya zincir. Silsile, tarikatın manevi mirasını ve geçmişten günümüze kadar olan bağlantısını temsil eder.

Silsile-i Sâdât: Sultanlar silsilesi. Tasavvufta, silsile-i sâdât, tarikat liderlerinin ve müşşidlerin soy kütüğünü ifade eder.

Sohbet: Şeyh veya müşşidin müridlere yaptığı manevi sohbetlerdir. Bu sohbetlerde, tasavvufun esasları, manevi öğütler ve deneyimler paylaşılır.

Sulh: Tasavvufta, sulh, sufinin içsel huzur ve barış hali olarak kabul edilir.

Sufi: Tasavvuf yolunda olan kişiye denir. Sufiler, Allah'a ulaşmak ve O'nun rızasını kazanmak için nefis terbiyesi ve manevi pratiklerle meşgul olurlar.

Sühreverdî: Tasavvuf filozofu ve düşünürü. Sühreverdî, İslam düşüncesinde önemli bir yere sahiptir.

Sükût: Susma, sessizlik. Tasavvufta, sükût, sufinin içsel huzura ulaşmak için sessizlik içinde olması ve manevi derinliği bulması anlamına gelir.

Sülûk: Manevi yolculuk, tasavvufi disiplin. Tasavvufta, sülûk, sufinin Allah'a ulaşmak için izlediği manevi yolculuğu ifade eder.

Ş

Şahitlik: Tanıklık, manevi gerçekleri doğrudan deneyimleme. Tasavvufta, şahitlik, sufinin manevi gerçekleri doğrudan deneyimlemesi ve Allah'ın varlığını hissetmesi anlamına gelir.

Şatahat: Sufilerin, manevi sarhoşluk veya vecd hali sırasında söyledikleri ve zahiren dine aykırı gibi görünen sözlerdir. Bu ifadeler, manevi tecrübelerin dışı vurumu olarak değerlendirilir.

Şfaat: Aracılık, şfaat. Tasavvufta, şfaat, peygamberlerin veya velilerin Allah katında kul hakkında aracılık etmesi anlamına gelir.

Şerh: Açıklama, yorumlama. Tasavvufta, şerh, tasavvufi metinlerin anlamını açıklama ve yorumlama sürecini ifade eder.

Şerh-i Sadr: Göğsün açılması, manevi anlamda Allah'ın lütfu ile kalbin genişlemesi.

Şeriat: İslam hukuku. Tasavvufta, şeriat, sufinin manevi yolculuğunda takip ettiği dini kurallar ve ibadetlerdir.

Şeriat, Tarikat, Hakikat, Marifet, İhsan: Tasavvufun beş temel prensibi. Şeriat, tarikat, hakikat, marifet ve ihsan, tasavvufi yolun temel aşamalarını ve prensiplerini ifade eder.

Şerif: Saygın, onurlu. Tasavvufta, şerif, ahlaki değerlerin ve saygınlığın ifadesidir.

Şevk: Allah'a duyulan güçlü arzu ve iştiağ. Tasavvuf yolcusunun Allah'a kavuşma arzusunu ifade eder.

Şeyh/Mürşid: Tasavvuf yolunda rehberlik eden, manevi liderdir. Müridler, şeyhlerini takip eder ve ondan manevi eğitim alırlar.

Şeyhül Ekber: Büyük Şeyh. Tasavvufta, Şeyhül Ekber, İslam filozofu ve mistik düşünür İbn Arabi'ye verilen bir unvandır.

Şuhud: "Doğrudan deneyim" veya "tanıklık" anlamına gelir. Allah'ın varlığını veya hakikatini doğrudan deneyimleme sürecini ifade eder.

Şükr: Şükran, minnettarlık. Tasavvufta, şükr, sufinin Allah'ın lütuflarına karşı minnettarlık ve teşekkür etme hali olarak kabul edilir.

T

Tâat: Allah'a ibadet ve itaat etme. Tasavvuf yolunda tâat, Allah'ın emirlerine uyma ve O'na kulluk etme anlamını taşır.

Tahammül: Sabır, dayanma gücü. Tasavvufta, tahammül, sufinin zorluklar karşısında sabırlı olma ve dayanma gücüne sahip olması anlamına gelir.

Takva: Allah'a karşı gelmekten sakınma. Tasavvufta, takva, sufinin Allah'ın emirlerine ve yasaklarına karşı gelmekten kaçınması ve O'na itaati ifade eder.

Talib: Arayan veya talep eden kişi. Tarikatlar içinde talib, manevi gelişim veya bilgi arayan bir kişiyi ifade eder.

Tarikat: Tasavvuf yolu. Sufilerin manevi eğitim ve terbiyelerini aldıkları, Allah'a ulaşma yolunda izledikleri yöntemler.

Tasarruf: Kontrol, idare etme. Tasavvufta, tasarruf, Allah'ın evrende mutlak kontrol ve hükümlerliği anlamına gelir.

Tasavvuf: İslam'ın manevi ve mistik yönlerini inceleyen ve yaşayan bir disiplindir. Tasavvuf, insanın Allah'a yakınlaşma ve içsel arınma yolculuğudur.

Tasavvuf Edebiyatı: Tasavvuf öğretilerini ve deneyimlerini içeren edebi eserler. Tasavvuf edebiyatı, şiir,

hikaye, menkıbe ve diğer edebi türlerde kendini gösterir.

Tasavvufi: Tasavvufa veya tasavvufa ait olan. Tarikatlar içinde tasavvufi, tasavvuf öğretileri ve uygulamalarıyla ilgili olan bir kişiyi veya şeyi ifade eder.

Tasavvufi Ahlak: Tasavvufun öğretileri ve prensipleri doğrultusunda yaşanan ahlaki değerler. Tasavvufi ahlak, güzellik, sevgi, hoşgörü, sabır gibi erdemlerin yaşanmasıyla ilgilidir.

Tasavvufi Müzik: Tasavvufi duyguları ve manevi derinlikleri ifade etmek için kullanılan müzik türü. Tasavvufi müzik, ilahi aşkı ve ruhani yükselişi ifade etmek için kullanılır.

Tasavvufi Terbiye: Manevi eğitim. Tasavvufta, sufinin manevi olarak eğitilmesi ve olgunlaştırılması süreci.

Tasdik: Onaylama ve doğrulama. Müridin Allah'a ve O'nun emirlerine tam bir inanç ve teslimiyetle bağlı olması.

Tasfiye: Arındırma, temizleme. Tasavvufta, tasfiye, kişinin nefsiyle mücadele ederek manevi arınma ve temizlenme süreci.

Talik: Manevi yükselme ve yücelme hali. Tasavvufta, kişinin Allah'a doğru manevi bir yolculuk yapması.

Tarik: Yol, yöntem. Tasavvufta, sufinin Allah'a ulaşma yolunda izlediği manevi yöntemler.

Tavali: Gönülde mârifet güneşinin doğuşu.

Tayy-ı Mekân: Mekânın katlanması, sufinin manevi olarak bir anda farklı yerlerde bulunabilme hali.

Tayy-ı Zaman: Zamanın katlanması, sufinin manevi olarak farklı zaman dilimlerinde bulunabilme hali.

Tazarru: Yalvarma, dua etme. Tasavvufta, tazarru, kulun Allah'a yönelerek samimi bir şekilde dua etmesi hali.

Tâzîm: Hürmet, saygı, yüceltme.

Tecelli: Allah'ın isim ve sıfatlarının kainatta görünmesi. Tasavvufta, ilahi tecelliler, Allah'ın varlığının ve kudretinin belirtileri olarak kabul edilir.

Tecellîgâh: Tecellî yeri, bir şeyin görüldüğü yer.

Tecelliyat-ı İlahiye: Allah'ın isim ve sıfatlarının kainatta görünmesi ve tecelli etmesi. Sufiler, tecelliyat-ı ilahiye ile Allah'ın varlığını ve kudretini müşahade ederler.

Tecerrüd: 1. Her şeyden vazgeçip sadece Allâh'a yönelme. 2. Sıyrılma, soyunma.

Tecrid: Dünyadan ve maddi bağlardan uzaklaşma. Tasavvufta, tecrid, manevi arınma ve Allah'a tam anlamıyla yönelme amacıyla dünya bağlarını terk etme pratiğidir.

Tefekkür: Derin düşünme ve meditasyon. Tasavvufta, Allah'ın yarattıkları üzerinde tefekkür etmek

önemlidir. Allah'ın varlığı, kudreti ve yaratılışı üzerine düşünme ve derinlemesine anlama pratiğidir.

Tefekkür-i İlahi: Allah'ın yarattıkları üzerinde derin düşünme ve tefekkür etme. Bu, sufilerin manevi hallerini güçlendiren önemli bir pratiktir.

Tefekkür-i Mevt: Ölümü düşünme ve hatırlama. Sufiler, ölümü düşünerek dünya nimetlerine bağlanmaktan uzak durur ve manevi hayatlarına odaklanırlar.

Tefsir: Kuran'ı Kerim'in açıklanması. Tasavvufta, tefsir, Kuran'ın manevi derinliklerinin anlaşılması ve yorumlanmasıdır.

Tekke: Bir şeyhin yönetiminde tasavvuf eğitiminin verildiği mekân.

Tekvin: "Yaratmak" mânâsına Allahü teâlânın subûâtı sıfatlarından.

Telvin: Manevi hallerdeki değişkenlik. Sufilerin farklı manevi haller arasında gidip gelmesi.

Temkin: Manevi denge ve sabitlik. Sufilerin, telvin hallerinden sonra kazandıkları manevi olgunluk ve istikrar.

Tenzih: Allahü teâlâyı, şânına lâyık olmayan şeylerden, her türlü eksik ve noksanlıklardan uzak tutmak.

Tesbihat: Zikir veya Allah'ı anma uygulaması. Tarikatlar içinde tesbihat, müridlerin Allah'ı anmak ve manevi gelişimlerine katkıda bulunmak için tekrarlanan dualar veya zikirler yapmalarını ifade eder.

Teslimiyet: Allah'a tam bir şekilde teslim olma. Tasavvufta, teslimiyet, sufinin Allah'a tam bir şekilde itaat etme ve O'nun iradesine boyun eğme hali olarak kabul edilir.

Teşbih: Benzetme, kıyaslama.

Tevazu ve Mahviyet: Alçakgönüllülük ve mahviyet, insanın kendini aşağı görme ve alçakgönüllü olma halidir. Tasavvufta, tevazu ve mahviyet, sufinin Allah'a karşı alçakgönüllü ve saygılı olma durumunu ifade eder.

Tevbe: Pişmanlık, tövbe. Tasavvufta, tevbe, kulun Allah'a yönelerek günahlarından pişmanlık duyması ve O'ndan bağışlanma dilemesi anlamına gelir.

Teveccüh: Allah'a yönelme ve O'na yönelmiş olma hali. Tasavvufta, Allah'a yönelmiş olmak, ibadetlerde ve manevi hallerde önemlidir.

Tevekkül: Allah'a tam anlamıyla güvenmek ve O'na dayanmak. Tevekkül, Allah'ın takdirine razı olmayı ve her durumda O'na güvenmeyi ifade eder.

Tevellî: Dönmek, dönüş. Tasavvufta, tevellî, kişinin kalbini Allah'a yönlendirmesi ve O'na teslim olması anlamına gelir.

Tevhid: Allah'ın birliğine inanmak ve bunu her alanda yaşamak. Tasavvufun temelinde tevhid inancı yatar. "Birlik" veya "teklik" anlamına gelir. Allah'ın birliğine ve tekilliğine iman etmek, tasavvufi

öğretilerin merkezinde yer alır.

Tevhid-i Ef'al: Allah'ın fiillerinin birliğini kabul etme. Tüm fiillerin Allah'a ait olduğunu ve O'nun iradesiyle gerçekleştiğini kabul etmeyi ifade eder.

Tevhid-i Esma: Allah'ın isimlerinin birliğine inanma. Allah'ın tüm isimlerinin O'nun zatında birleştiğini kabul etmeyi ifade eder.

Tevhîd-i Şuhûd: Mâsivâyı (Allahü teâlâdan başka her şeyi) görmemek ve düşünmemek.

Tevhid-i Zat: Allah'ın zatının birliğine inanma. Allah'ın zatının eşi benzeri olmadığını ve tek olduğunu kabul etmeyi ifade eder.

Tezkiye: Nefsin arındırılması ve temizlenmesi süreci. Kişinin manevi olarak olgunlaşması ve Allah'a daha yakın bir ilişki kurması için nefsin arınması gerekir.

Tezyîn: Süsleme, ziynetlendirme.

Tûl-i Emel: Arzû, hırs, tamah.

U

Ubûdiyet: Kulluk ve ibadet hali. Allah'a tam bir teslimiyet ve sürekli ibadet halinde olmayı ifade eder.

Ucub: Kendini başkasından üstün bilmek, ayıplarını görmeyip kendini beğenmek, yaptığı ibâdetleri, iyilikleri beğenerek, bunlarla övünmek.

Uhrevî: Âhirete âit, âhiretle alâkalı.

Ukbâ: Âhiret.

Ulemâ: Âlimler.

Uluhiyyet: İlâhlık, ibâdet olunmaya hakkı olmak.

Uzlet: Yalnız başına yaşama, insanlardan ayrılarak bir köşeye çekilme.

Ü

Ülfet: Bir topluluğun din ve dünyâ düşüncelerinde inançlarında birbirlerine uygun olmaları. Dostluk, yakınlık kurmak, kaynaşmak.

Ünsiyet: Alışkanlık, ülfet, dostluk

Usûl: Tasavvuf yolunda izlenen esaslar ve kurallar. Sufilerin manevi eğitim ve terbiyelerinde uydukları

prensipler.

V

Vâcib-ül-Vücûd: Varlığı mutlaka lâzım olan Allahü teâlâ.

Vahdaniyyet: Allahü teâlânın zâtî sıfatlarından. Allahü teâlânın zâtında, sıfatlarında ve işlerinde tek olup, ortağı olmaması.

Vahdet: Birlik. Tasavvufta, Allah'ın birliği ve tüm varlığın O'nun bir yansıması olduğu inancı.

Vasıl: Allah'a ulaşmış ve O'nunla birlik olmuş kişi. Tasavvuf yolculuğunda nihai hedef olarak kabul edilir.

Vahdet-i Şuhud: Tanıklık birliği veya şahitlikte birlik ilkesi. Tasavvufi bir kavram olup, manevi deneyimlerde görülen birlik veya birlik hissiyatını ifade eder. Allah'ın varlığını ve birliğini her yerde ve her şeyde görme bilincini ifade eder.

Vahdet-i Vücut: Varlığın Birliği anlamına gelir ve tüm varlıkların tek bir ilahi varlık olan Allah'ta birleştiği inancını ifade eder. Bu, tasavvufun önemli felsefi kavramlarından biridir.

Vakar: Ağırbaşlılık ve ciddiyet. Tasavvufta, sufinin manevi olgunluk ve vakar içinde olması önemlidir.

Vakıa: Gayb âleminden kalbe gelen mâna.

Vâkıf: Manevi bilgiye ve hakikate vakıf olan kişi. Sufiler, Allah'ın manevi gerçeklerine ve hikmetlerine vakıf olmayı amaçlarlar.

Vakit: Sâlikin içinde bulunduğu andaki hali.

Varid: Sâlikin kalbine ansızın gelen hal, ilham.

Varidat: Allah'tan gelen ilhamlar ve manevi işaretler. Tasavvufta, varidat, Allah'ın lütfu ile gelen manevi bilgiler olarak kabul edilir.

Vâsıl: Allah'a ulaşmış ve O'nunla birlik halinde olan kişi. Sufiler, manevi yolculuklarının sonunda vâsıl olmayı hedeflerler.

Vecd: Coşku ve manevi heyecan hali. Allah'ın sevgisi ve aşkı ile duyulan derin manevi sevinç.

Vecd-i sukr: Manevi sarhoşluk hali. Tasavvufta, vecd-i sukr, sufinin Allah aşkıyla kendinden geçmesi durumu.

Vech: Yüz, çehre anlamına gelir. Tasavvufta ise Allah'ın zatını ifade eden bir terimdir.

Vefa: Sadakat, bağlılık. Tasavvufta, vefa, sufinin Allah'a ve manevi rehberine karşı sadık ve bağlı olma hali.

Vefat: Ölüm. Tasavvufta, vefat, sufinin maddi dünyadan ayrılması ve manevi yolculuğunun sona ermesi anlamına gelir.

Vehmetmek: Kuruntulanmak, yersiz korkuya düşmek, evhamlanmak.

Velâyet: Velilik, Allah'a yakınlık. Tasavvufta, velâyet, sufiye Allah'a olan yakınlık ve O'nun lütuflarına erişme hali olarak kabul edilir.

Velayetname: Veli öğretilerinin yazılı olduğu eser. Tasavvufta, velayetname, sufi prensipleri ve velilik öğretileri içeren yazılı metinlerdir.

Velî: Velî, Allah'ın dostu veya yakını anlamına gelir. Tasavvufta, velî, Allah'a yakın olan ve O'nun lütuflarına erişen kişiyi ifade eder.

Vera: Takvânın ileri derecesi. Haramlardan ve helâl ve haram olduğu bilinmeyen şüpheli şeylerden sakınmak.

Vesvese: Zararlı olan şüphe, kuruntu.

Vicdan: İçsel ses, kişinin iç dünyasında duyduğu ses veya vicdanının sesi. Tasavvufta, vicdan, sufinin içsel rehberliği ve Allah'ın emirlerini takip etme kabiliyeti anlamına gelir.

Vilayet: Velilik makamı veya veli olma durumu. Tarikatlar içinde velilerin manevi otoritesi ve rehberliği anlamına gelir.

Vird: Günlük yapılan zikir ve dualar. Düzenli yapılan zikir ve duaların belli bir takvime göre yapılması. Tasavvufta, vird, sufinin belirli duaları ve zikirleri düzenli olarak yapması ve bu ibadetlerde devamlılık göstermesi anlamına gelir.

Visal: "Buluşma" veya "birliğe ulaşma" anlamına gelir. Tasavvufi bir terim olup, kişinin Allah'la manevi bir birliğe veya bütünleşmeye ulaşması sürecini ifade eder.

Vukuf: Derinlemesine anlama, bilme, haberli olma. İki makam arasında durup kalma.

Vuslat: Allah'a kavuşma veya O'na yakın olma halidir. Tasavvuf yolunda nihai hedef, Allah'a yakınlık ve O'nun rızasını kazanmaktır.

Vuslat-ı Hakiki: Gerçek buluşma. Tasavvufta, vuslat-ı hakiki, sufinin Allah'a manevi olarak ulaşması, tevhide varması.

Vüsul: Sâlikin Hakk'a ulaşması.

Vücûd: Varlık, mevcudiyet. Tasavvufta, Allah'ın varlığının, birliğinin farkındalığı ve O'nun her şeyde tecelli etmesini ifade eder.

Vücud-u Mutlak: Tek varlık.

Y

Yakaza: Sâlikin mânen uyanık olması.

Yakîn: Kesin bilgi ve inanç. Tasavvufta, yakîn, Allah'a ve manevi hakikatlere dair tam ve kesin bilgi ve inanç hali.

Yerîn: Dünya. Tasavvufta, yerîn, maddi dünya ve dünyevi varoluşu ifade eder.

Yol: Tasavvuf yolunda ilerleme. Tasavvufta, yol, sufinin Allah'a ulaşmak için takip ettiği manevi yoldur.

Yunus Emre: Türk halk şairi ve tasavvufi düşünür. Yunus Emre, Anadolu'da yaşamış ve eserleriyle Türk tasavvufunun önemli bir figürü olmuştur.

Z

Zâhid: Dünyadan el çekmiş, ahirete yönelmiş kişi. Zâhidler, dünya nimetlerinden uzak durarak Allah'a yakınlaşmaya çalışırlar.

Zahir: Görünen, açık anlam. Tasavvufta, zahir, dini ve manevi konuların görünen, açık anlamını ifade eder.

Zât: Allah'ın kendisi, zatı. Tasavvufta Allah'ın zâtı, O'nun en yüksek mertebedeki varlığı olarak kabul edilir.

Zat-ı Ulûhiyet: Allah'ın varlığı ve birliği. Tasavvufta, zat-ı ulûhiyet, Allah'ın varlığı ve birliği kavramını ifade eder.

Zaviye: Küçük bir dergah veya tarikat merkezi. Tarikatlar içinde zaviye, manevi eğitim ve ibadet için kullanılan küçük bir yapı veya mekan anlamına gelir.

Zevk-i Ruhanî: Ruhani lezzet ve manevi haz. Tasavvufta, sufinin Allah'a olan yakınlığı ve sevgisiyle yaşadığı derin manevi mutluluk.

Zikir: Allah'ın isimlerini veya Kur'an'dan ayetleri tekrar ederek yapılan manevi bir ibadettir. Zikir, kalbin Allah'ı anarak arınmasını sağlar.

Zikirhane: Zikir yapılan yer. Tasavvufi topluluklar, zikirhanelerde toplanarak Allah'ı anarlar, dualar ederler.

Zikr-i celî: Açık zikir. Sufilerin sesli bir şekilde Allah'ı anma yöntemi.

Zikr-i hafî: Gizli zikir. Sufilerin kalpten, içten ve sessizce Allah'ı anma yöntemi.

Zuhûr: Ortaya çıkma ve belirme. Tasavvufta ilahi isim ve sıfatların kainatta tecelli etmesi.

Zuhurât: 1. Zâhir olanlar, meydana gelenler, hâsıl olanlar. 2. Beklenmedik, hesapta olmayan hâller.

Zulmet: Karanlık, kalbin kararması.

Zübde-i Alem: Dünyanın özü anlamındadır. Tasavvufa göre dünyanın özü yani dünyanın varlık sebebi insandır.

Zühd: Dünyadan el çekme, maddi dünyaya karşı ilgisizlik. Tasavvufta, zuhd, dünya nimetlerinden kaçınma ve maddi bağlardan kurtulma hali.